

.
Молотять день і ніч — не жито,
А людські мізки й душі скрито,
Де ран не бачиш, аж вкінці
Зміркуєш: отсю душу вбито!

Я вирвавсь з того пекла. Й як
Прожив я десять літ у ньому!
Морозить душу зимний ляк,
Не віриться собі самому,
Чи дійсно все було се так,
Як згадуєсь? Кошмар скажений
У гарячковім сні, мабуть,
Не давить так, як тут у мене
Згадками здавлюється грудь.
Чого, чого я в тих літах
Не витерпів! Спершу важкая
Борня за хліб, за цент, за дах,

За те, що з кождим днем тікає
І знов вертає. І яка ж
Була важка вона для мене.
Ота борня! Як часто аж
Додолу гнула! За студене
Й гаряче, як то кажуть, я
Хапати мусив, голод, холод
Зносити, сну, всіх втіх життя
Зрікатись, вічно, як той молот,
У кузні там товкти, товкти
І бігать, дбать, запопадати,
Зносить докори, примхи, страти,
Та не втомлятись, не ставати,
А все лиш далі, далі йти!
Бо ця борня за хліб насушний
Не ціль моя була, о, ні!
Я працював, як раб послушний,
Щоби для іншої борні
Здобути средств. Я був студентом,
Бажав науки і знання
І кождим дорожив моментом,
Щоб здобувати їх, щодня
Іх обсяг пильно розширяти
І духом поле проміряти,
Котре від тисяч літ людство
З безмірним трудом розорало,
Слізьми і потом поливало,
Росило кров'ю під засів
Добра і правди, для таємних,
Далеких, прийдешніх часів.
О, скільки радощів надземних,
І чистих розкошів, і втіх
Зазнав я при всім своїм горі,
Вглибляючись, як тільки міг,
В той ясний світ, де, наче зорі
Палкі, величні, чарівні,
Людства учителі високі,
Герої духу, і пророки,
І мученики у борні
Тьми з світлом сяяли мені.
Я чув, що кріпшаю душею,
Росту, яснішає мій зір,
Над гамірливою глушею

Підношусь, що лінивий звір,
Жорстокий, злий, в моїй природі
Маліє, втишуєсь, дріма,
Бо у величному поході
Ідей йому гуляти годі,
Для нього місця там нема.

Щасливі дні, щасливі ночі,
Коли при свічці лойовій,
Хоч мерзли пальці, сліпли очі,
У цюпці темній та вогкій,
Забувши голод і утому,
Я так над книжкою сидів,
Гуляв у царстві золотому,
А зір розіскрений глядів
В безмірні, ясні горизонти,
І бачилось, що й сам ти в них:
І Епіктет — ти, Цицерон — ти,
Спінози голос ще не втих,
Іще тремтить в душі, і враз ти
З Джорданом Бруном на кострі,
І спільно з Кантом ось розтряс ти
Онтологічні хитрі снасти,
Надлюдські привиди старі.

Та я не розкоші самої...

.